

Mērķis – mazākā birokrātija Baltijas valstīs

Avots: iBusiness Andrejs Vaivars

Jau vairāku pēdējo mēnešu viens no aktuālākajiem jautājumiem Latvijā – jāsamazina birokrātija.

Atjaunotās Latvijas vēsturē tas nav nekas jauns – līdzīgi mēģinājumi bijuši jau iepriekš, tiesa gan, bez īpašām sekmēm. Šoreiz valdība ir izvēlējusies nedaudz atšķirīgu pieeju, rīcības grupas birokrātijas mazināšanai vadība uzticēta uzņēmēju organizācijas – Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera – līdzšinējam vadītājam Jānim Endziņam.

Efektīvāk, nevis lētāk

J. Endziņš norāda, ka darba grupas galvenais uzdevums ir panākt, lai 3 gadu laikā Latvijā būtu zemākais birokrātijas līmenis Baltijas valstīs. Atbilstoši viņa teiktajam, tas ir viens no aktuālākajiem jautājumiem gan mūsu valsts iedzīvotājiem, gan arī uzņēmumiem.

“Svarīgi atšķirt divas lietas – birokrātijas samazināšanu un izdevumu samazināšanu. Darba grupas uzdevums nav mazināt izdevumus valsts pārvaldē, bet gan panākt, lai iedzīvotājiem un uzņēmumiem būtu mazāks birokrātiskais slogs. Protams, izmaksas var samazināties, nedaudz sarūkot štata vietām. Tāpat iespējams, ka birokrātijas sloga samazināšana nākotnē varētu radīt arī zemākas izmaksas. Tomēr uzsveru – šobrīd primārais uzdevums ir birokrātijas, nevis izdevumu samazināšana,” skaidro J. Endziņš.

Darba grupas vadītājs akcentē, ka ir maz jomu, kurās birokrātija ir veiksmīgi samazināta. Aptaujājot uzņēmumus, noskaidrojies, ka vislabākā situācija ar pārsvaru ir Ceļu satiksmes drošības direkcijā, tai seko Zemesgrāmata un Pārtikas un veterinārais dienests. Pārējās jomas tiek vērtētas kā problemātiskas. Vissliktākās atsauksmes saņēmušas būvvaldes, kā arī Centrālā finanšu un līgumu aģentūra un Patērētāju tiesību aizsardzības centrs. Lai

plašāk noskaidrotu problemātiskās jomas, drīzumā tiks aptaujāti arī iedzīvotāji. Tomēr jau šobrīd ir skaidrs – darba pietiks visos virzienos.

“Patlaban varu sajūtu līmenī norādīt, kuros virzienos būtu primāri jāstrādā. Apkopojot visu aptauju rezultātus, iegūsim pilnīgu skaidrību. Protams, vienmēr sarežģīts un komplicēts jautājums ir – vai izstrādātie priekšlikumi birokrātijas samazināšanai vispār kādreiz tiks ieviesti, vai arī paliks tikai ideju un labo nodomu līmenī. Ir ieceres, kā šo jautājumu šķetināt, lai darbs arī reālajā dzīvē virzītos uz priekšu. Tomēr skaidrs, ka daudz kas ir atkarīgs no politiskās gribas gan Saeimā, gan Ministru kabinetā,” tā J. Endziņš.

Lielāka riska tolerance

Rīcības grupas dalībiece, biedrības “Sabiedriskās politikas centra “Providus”” direktore Sanda Liepiņa atzīst, ka procesā iesaistītajiem vispirms jāvienojas par galveno – fokusu jeb virzienu, kurā darba grupai strādāt.

Vienlaikus viņa akcentē kādu būtisku sistēmisku problēmu – Latvijā laika gaitā ir pieņemts daudz dažādu likumu, Ministru kabineta noteikumu un citu normatīvo aktu, nepārskatot jau iepriekš pieņemtās normas. Tas radījis situāciju, kurā tiek “ražotas” arvien jaunas birokrātiskas normas, bet valsts institūcijām nav laika pievērsties jautājumiem, kas tiešām būtiski ietekmē iedzīvotāju un uzņēmumu darbību.

“Tēlaini runājot, ja istaba ilgstoši netiek izslaucīta, tā laika gaitā piepildās ar gružiem. Ir pienācis laiks saprast, kas no tā visa ir vajadzīgs, bet pārējais jāmet laukā. Turklāt ne mazāk svarīgi ir nodrošināt, lai, metot laukā veco, paralēli netiktu radīti arvien jauni, dzīvi apgrūtināši gruži,” saka S. Liepiņa.

“Providus” direktore akcentē, ka ar dažādām normām tiek mēģināts aprakstīt katru dzīves situāciju, atstājot maz regulējumu, kas darbotos principu līmenī. Tādējādi, kolīdz mainās, piemēram,

kāds tehnoloģiskais risinājums, ir nepieciešama vēl viena jauna norma.

“Lai mazinātu birokrātijas līmeni, mums ir jāpieļauj lielāka riska tolerance pret normatīvu piemērošanu,” tā S. Liepiņa.

Jānovērš vismaz dublēšanās

Ievērojami skeptiskāk noskaņots ir Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK) prezidents Andris Bite. Viņš pauž, ka būtu labi, ja rīcības grupa birokrātijas mazināšanai spētu konstatēt, kuras funkcijas valsts pārvaldē tiek dublētas. Kā piemērus viņš nosauc valsts valodas lietošanu un dabas aizsardzības jautājumus, kurus uzrauga vairāk nekā viena iestāde, un piebilst, ka droši vien šādu piemēru ir krietni vien vairāk.

“Lai situācija tiešām būtiski uzlabotos, būtu jāpārskata valsts īstenotās funkcijas un jāsamazina valsts pārvaldes nodrošināšanai atvēlētais finansējums. To LDDK norādīja jau aptuveni pirms gada. Šobrīd ir skaidrs, ka ierēdniecība nekādiem reāliem samazinājumiem vienkārši nav gatava. Tāpēc nav jēgas tērēt laiku tam, ko valsts pusē tāpat nav vēlmes darīt, un jātiek galā ar to, kas ir iespējams, – dublējošā darba izskaušanu. Tas vismaz būtu kāds taustāms rezultāts, nevis tikai skaļi paziņojumi un rīcības grupas dalībnieku kopīga fotografēšanās ar politiķiem,” saka LDDK prezidents.

Vēl viens būtisks jautājums, A. Bites ieskatā, ir daudzas nevalstiskā sektora organizācijas, kas faktiski darbojas kā vēl viena valsts pārvalde. “Runa ir par organizācijām, kas pārtiek nevis no biedru naudām, aizstāvēt viņu intereses, bet gan no nodokļu maksātāju naudas. Tomēr es neloloju cerības, ka vismaz pārskatāmā nākotnē kāds būs gatavs šim jautājumam ķerties klāt,” uzskata A. Bite.

Jāpārskata funkcijas

Ne mazāk skeptisks ir kādreizējais Valsts kancelejas direktors Jānis Citkovskis, kurš savulaik, būdams valsts galvenais ierēdnis, atbildēja par birokrātijas samazināšanas plāna izstrādi.

“Lai varētu runāt par reālu birokrātijas samazināšanu valstī, jāpiepildās trīs galvenajiem nosacījumiem – jāspēj pārskatīt valsts funkcijas, jāsamazina strādājošo skaits, nevis tikai amata vietas, kurās jau sen fiziski neviens nestrādā, kā arī jābūt ļoti lielai stingrībai un pat nežēlībai. Privātajā sektorā, ja uzņēmumam nāk klāt jauni projekti, bet iepriekšējie vairs nav aktuāli, tiek investēts tikai jaunajos projektos, atsakoties no investīcijām iepriekšējos. Un tā ir loģiska, pareiza pieeja. Savukārt situācija ministrijās Latvijā ir pilnīgi pretēja,” saka J. Citskovskis.

Viņš uzsver, ka, nākot klāt arvien jaunām funkcijām, ministrijas prasa papildu štata vietas, bet nav gatavas pārskatīt esošās funkcijas un atteikties no amata vietām, kā arī darbiniekiem, kas pilnīgi bezjēdzīgi tajās atrodas. Savulaik pēc Naturalizācijas pārvaldes pievienošanas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei atklājies, ka no Naturalizācijas pārvaldes darbiniekiem realitātē nepieciešami tikai 20%, bet pārējos 80% varēja atbrīvot, un tas neradīja nekādas problēmas.

“Domāju, ka daudzās citās valsts pārvaldes institūcijās atklātos stipri vien līdzīga aina. Ir nepieciešama dažādu valsts funkciju centralizācija, lai samazinātu izmaksas un atslogotu dažādas iestādes; īpaši būtiski tas ir mazajām iestādēm,” skaidro J. Citskovskis.

Kā vēl vienu problēmu viņš izceļ arī politiķu kūtrumu ieviest jau pieņemtos lēmumus. “Esot Valsts kancelejas vadītāja amatā, izstrādāju birokrātijas samazināšanas plānu, ko toreizējā valdība akceptēja. Taču jau tūlīt pēc lēmuma divi tā laika ministri neformālā sarunā atzina, ka neko no tā visa pat negrasās darīt. Arī šobrīd – ja koalīcijā atbalstu gūs J. Endziņa vadītās darba grupas priekšlikumi, tad ne mazāk svarīga būs arī politiķu vēlme tos ieviest,” tā J. Citskovskis.

Jāizvērtē un jāsamazina

“SEB Bankas” ekonomists Dainis Gašpuitis norāda, ka dažādas Eiropas valstis, piemēram, Zviedrija, birokrātijas samazināšanai

pieaicina neatkarīgus ekspertus, kuru sagatavotos priekšlikumus valdība pēc tam apstiprina un apņemas ieviest. Tā tiek uzskatīta par efektīvu pieeju, kas ļauj uz valsts pārvaldē notiekošajiem procesiem paskatīties no malas un izdarīt pareizos secinājumus.

D. Gašpuitis uzskata, ka šāda pieeja ir efektīvāka, nekā birokrātijas apkarošanas priekšlikumu izstrādi uzticēt valsts pārvaldē nodarbinātajiem. Viņi bieži vien ir iekapsulējušies savās problēmās un neredz iespēju, kā birokrātija varētu darboties citādāk.

“Efektīvākais birokrātijas samazināšanas risinājums būtu valsts funkciju pārskatīšana, izvērtēšana un arī samazināšana. Šāda pieeja ne tikai reāli atvieglotu birokrātisko slogu, bet arī ilgtermiņā ļautu samazināt izmaksas tās uzturēšanai,” skaidro ekonomists.

Mazāk efektīvs solis, kas pastāvošo birokrātiju mudina domāt ātrāk, ekonomista skatījumā, ir izdevumu lineāra samazināšana. Izvēloties šādu pieeju, birokrātija tiek piespiesta pašorganizēties, pārkārtot savu darbību. D. Gašpuitis atgādina, ka zināma pieredze Latvijai jau ir, jo tieši šāda “griešanas” pieeja tika pielietota tā dēvētās dižķibeles jeb finanšu krīzes laikā ap 2010.gadu.

“Latvijā par birokrātiju un tās samazināšanas iespējām pēdējo gadu laikā veikti dažādi pētījumi un notikušas diskusijas, taču vienmēr ir pietrūkusi reāla rīcība. Lai kaut kas uzlabotos, jāizstrādā viens konkrēts plāns, un tas pilnībā jārealizē. Taču ir jāreķinās ar politisko partiju interesēm, kas mēģina panākt, lai pašu pārvaldītās sfēras netiek aiztiktas. Līdz ar to parasti tiek īstenots nevis plāns kopumā, bet gan atsevišķi nenozīmīgi pasākumi, kas nekādu efektu nedod. Jāatzīst, ka arī uz pašreizējās rīcības grupas birokrātijas samazināšanas plānu es lielas cerības neliktu, jo diez vai varam rēķināties ar politisko ieinteresētību visu sagatavoto patiešām īstenot arī dzīvē,” uzskata D. Gašpuitis.

Pirmais solis optimizācijas virzienā

Savukārt Fiskālās disciplīnas padomes loceklis Ivars Golsts, uzsverot, ka pauž savu personīgo viedokli, norāda – tas, ka šobrīd

valstī ir pievērsta uzmanība birokrātijas apkarošanas nepieciešamībai, ir daudzsološi. Viņš ir optimistiski noskaņots par J. Endziņa vadītās rīcības grupas spējām nākt klajā ar konstruktīvām un efektīvām idejām.

Viņš atzīmē, ka šobrīd rīcības grupa nodarbojas ar neefektivitāšu apzināšanu. “Viens šāda veida fenomens ir praktiski identisku veselības pārbaužu pieprasīšana autovadītājiem, ieroču īpašniekiem un Zemessardzes kandidātiem. No indivīda un administrācijas attiecību viedokļa – kam vajadzīga vienādas informācijas vākšana un uzkrāšana gan satiksmes, gan iekšlietu, gan aizsardzības resoros?” vaicā I. Golsts.

Viņš pauž, ka J. Endziņa un viņa domubiedru iniciatīva ir labs pirmais solis pārvaldes optimizācijas virzienā. “Tomēr, lai mēs varētu runāt par sistēmisku valsts aparāta darbības uzlabošanu, ir jāveic gan funkciju, gan procesu audits. Tas, kuras funkcijas valstij būtu jāturpina veikt, bet no kurām daļēji vai pilnīgi varētu atteikties, būtu šāda audita rezultātos balstīts politisko izvēļu jautājums. Tā būtu izšķiršanās starp “must-have” un “nice-to-have” jeb to, kuras no pašreizējām funkcijām ierobežotu resursu apstākļos ir nepieciešamība, un kuras – vēlamība,” skaidro I. Golsts.

Viņš uzskata, ka, raugoties nākotnē, svarīgi panākt, lai valsts budžeta veidošana būtu vērsta uz sasniedzamajiem mērķiem, nevis uz pastāvošo procesu apkalpošanu un uzturēšanu. Tas būtu nopietns pieteikums gan birokrātijas mazināšanai, gan arī valsts ekonomiskajai izaugsmei.